

LBRIS

We know
books

Colecția Academica. Seria Istorie

Redactor: Aura Christi

Lector: Nicoleta Arsenie

Tehnoredactor: Carmen Dumitrescu

Coperta: Florin Afloarei

Ilustrația copertei: sediul Primăriei Sectorului I din București.

Colecția Narcis Dorin Ion

Editura Ideea Europeană

OP-22, CP-113, Sector 1, București, 014780

Tel.: +4021-2125692

E-mail: office@ideeaeuropeana.ro

www.ideeaeuropeana.ro

© Editura Ideea Europeană

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ION, NARCIS DORIN

Cultură și civilizație în România interbelică (1930-1940) /
Narcis Dorin Ion. - București : Ideea Europeană, 2026

Conține bibliografie

ISBN 978-630-333-161-4

008

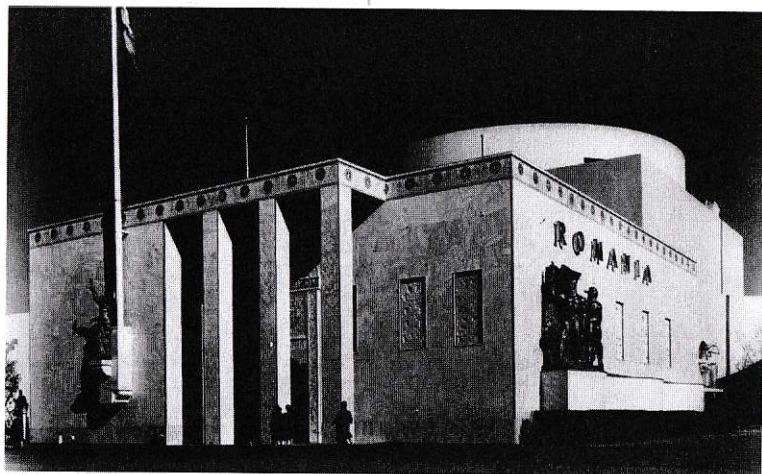
94

NARCIS DORIN ION

CULTURĂ ȘI CIVILIZAȚIE ÎN ROMÂNIA INTERBELICĂ (1930-1940)

București, 2026

Expoziția Internațională de la New York.
Pavilionul oficial al României. 1939

Casa Românească de la New York

Cuprins

Cuvânt-înainte	5
Luna Bucureștilor – Expoziția Capitalei	9
Regele inaugurează noul studio al Radiodifuziunii – 11 februarie 1932	33
Cuvântări și conferințe regale la Radio România	38
Carol al II-lea – ctitor și iubitor de muzee. Muzeul Național	46
Muzeul Satului Românesc – creație a sociologului Dimitrie Gusti	50
O prietenie specială: regele Carol al II-lea - Grigore Antipa	58
Regele primește o donație insolită: Muzeul „Alexandru Saint-Georges”	63
...și inaugurează șantierul arheologic de la Sarmizegetusa – 9 septembrie 1934	67
Fundația Culturală Regală „Principele Carol”	69
Misiunea culturală a echipelor regale studentești în lumea satului românesc	79
Căminele culturale – o creație regală în satele României Mari	97
Serviciul Social în slujba satului interbelic	108
Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II” ...	123

Centrala Editurilor Regale – 1936.....	133
Revista Fundațiilor Regale.....	137
„Voievodul Culturii”, elogiât de scriitori și filosofi – iunie 1940	143
Uniunea Fundațiilor Regale	150
Suveranul și tradițiile strămoșești	153
O carte de căpătâi – „Biblia regelui Carol al II-lea”	156
Regele și biserica. Ctitorind și inaugurând catedrale ortodoxe.....	162
Regele în mijlocul profesorilor și studenților clujeni – 20-21 octombrie 1930.....	183
<i>Doctor honoris causa</i> al Facultății de Litere din Cluj – 13 iunie 1937	187
La Universitatea din Cernăuți – 25 mai 1933	194
Inaugurarea cursurilor universitare la Iași – 1 noiembrie 1933.....	197
Ctitor al „Cetății Universitare” din București – 1935 ..	199
În sprijinul învățământului universitar agronomic.....	206
...și al celui comercial sau teologic	211
În mijlocul învățătorilor din țară.....	213
Carol al II-lea în Aula Academiei Române.....	214
Regele îl elogiază pe Lucian Blaga la Academie – 5 iunie 1937	220
O legătură de suflet: Carol al II-lea – Nicolae Iorga	226
Omagiindu-i pe înaintași	234
Suveranul și scriitorii	239
„Ziua”, „Săptămâna” și „Luna Cărții”	249
Carol al II-lea și oamenii de știință	261
Institutele de cercetare onorate de suveranul țării	265
Intelectualii regelui.....	268
Prezent la serbările „Astrei”.....	270
Evocând trecutul medicinei românești	274
Participând la conferințe universitare.....	276
...și la congrese agricole.....	278

Inaugurând importante clădiri publice.....	281
...și punând piatra de temelie a altor edificii.....	285
Vizitând orașele României Mari... ..	286
... susținând administrația publică... ..	292
...și inaugurând șantiere sau expoziții în țară.....	294
Premiindu-i pe cei meritoși.....	299
„Voievodul Culturii” – imortalizat în fresca Ateneului Român – 1938	301
O realizare epocală: <i>Enciclopedia României</i> – 1938	314
Carol al II-lea inaugurează Școala Superioară de Război – 7 decembrie 1939	323
Arhitectul Duiliu Marcu și creațiile sale din epoca lui Carol al II-lea.....	330
Regele și arhitectura. Pentru un stil național „Carol al II-lea”	341
„Emblemele” arhitectonice ale unei domnii.....	355
Un monument emblematic al epocii – Arcul de Triumf.....	366
Carol al II-lea îl omagiază pe Carol I la Turnu Severin – 8 mai 1939.....	374
Inaugurarea monumentului regelui Carol I – 9 mai 1939	379
Monumentele de for public din Bucureștii regelui Carol al II-lea	386
România la Expoziția Universală din Bruxelles – 1935	390
Participarea României la Expoziția Internațională de la Paris – 1937.....	395
Expoziția românească de la Londra – 1938	413
Succesul României la Expoziția Internațională de la New York – 1939.....	416
În loc de concluzie	432
Bibliografie generală.....	435

Luna Bucureștilor – Expoziția Capitalei

În vara anului 1935, când se aniversau cinci ani de domnie a regelui Carol al II-lea, Bucureștii îmbrăca straie de sărbătoare pentru a propune publicului o expoziție inedită – *Luna Bucureștilor* –, care va impresiona pe bucureșteni și pe oaspeții din străinătate. Inițiativa i-a aparținut primarului general Alexandru G. Donescu (1934-1938), care „din dragoste pentru Capitala țării, pe care astăzi o gospodărește, a ținut să stârnească interesul tuturor asupra acestui oraș, reînviindu-i trecutul și aruncând o largă viziune asupra viitorului”, după cum putem citi în „Realitatea Ilustrată” din 22 mai 1935.

Sărbătoarea Bucureștilor a început ca o expoziție lunară, ce se desfășura, în fiecare an, între 9 mai (legat de proclamarea Independenței și aniversarea Zilei Naționale de 10 mai) și 9 iunie (a doua zi după celebrarea Restaurației, pe care regele se străduia să o impună ca nouă sărbătoare națională). Integrându-se ca o componentă culturală importantă în manifestările dedicate anual Restaurației, Luna Bucureștilor a reușit încă de la prima ediție să stârnească entuziasmul tuturor, devenind o manifestare culturală așteptată cu mare interes de iubitorii istoriei orașului. Deși a durat doar șase

ani, până în iunie 1940 – dispărând odată cu ctitorul și patronul său, regele Carol al II-lea –, Luna Bucureștilor s-a păstrat în amintirea contemporanilor, în documentele de arhivă, în presa vremii și în splendidele fotografii de epocă, din care ne putem da seama ce a însemnat cu adevărat și ce pierdere reprezintă distrugerea pavilioanelor care înzestrau parcurile mari ale Capitalei și care fuseseră create de importanți arhitecți ai epocii.

În cuvântarea rostită cu prilejul inaugurării Lunii Bucureștilor și a expoziției de urbanistică, regele și-a îndreptat gândul către cei care „în decursul veacurilor au ajutat ca acest oraș să fie ceea ce este astăzi și ceea ce va deveni mâine”. Suveranul considera că progresele înregistrate și monumentele arhitecturale create până atunci se datorau faptului că „cei care au gospodărit în decursul veacurilor – poate cu mai puțină pricepere, dar, pot să spun, cu destul de multă inimă – s-au ostenit să facă din orașul bucuriei fala țării românești”. Apreciind că „o țară care și-a întins hotarele, așa cum a făcut-o țara noastră, nu are numai dreptul, dar are și datoria de a avea o capitală de care toți românii să fie mândri”, Carol al II-lea și-a încheiat cuvântul inaugural cu urarea ca „această Lună a Bucureștilor să fie un prilej de înălțare sufletească și, mai presus de toate, de înfrățire românească”.

Pentru prima ediție a Lunii Bucureștilor – organizată în cadrul unei mari expoziții din Parcul Carol –, inițiatorii au ales ca tematică istoria Bucureștiului, propunând vizitatorilor o incursiune în trecut prin intermediul reconstituirii unor monumente de arhitectură specifice epocii fanariote: case, biserici, hanuri, străzi. „Realitatea Ilustrată” reținea acest aspect: „Expoziția din Parcul Carol rezervă vizitatorului o admirabilă lecție de istorie. În primul pavilion, facem coborâșul

anilor în plină epocă preistorică, trecând în revistă tot ce s-a scos la iveală de pe urma săpăturilor: arme și unelte de silex, obiecte de lut în formă conică, instrumente din epoca de piatră, ceea ce dovedește că Bucureștii au fost o așezare preistorică. Ni se prezintă apoi orașul București așa cum era el la 1789”. „La Hanul lui Manuc – ne asigură reporterul – ni se oferă surpriza să trăim noi, cei din 1935, câteva ore de plăcută încântare. Încăperile sunt reînviată cu mobilierul și rostul lor de atunci. Ni se servesc mâncărurile din acea vreme, cu serviciu de masă aparținând epocii și personal îmbrăcat în costumele timpului. Trăim astfel o veridică icoană în trecut, legănați de cântecele vestitelor tarafuri de lăutari, a căror faimă a ajuns neștirbită până în zilele noastre”.

Într-un alt sector al expoziției a fost reconstituit un cartier vechi al Bucureștiului, „cu uliți strâmbe și întortochiate”, animat de actori ai Teatrului Național. Punctul central îl constituia o casă boierească, reclădită cu păstrarea elementelor specifice epocii, care l-a uimit pe reporterul „Realității Ilustrate”: „Casa boierească e aidoma cum ne-o descrie Ion Ghica, cu ziduri ca de cetate, odăi mari, pivniți adânci și boltite. Privind la grinzile de o grosime uriașă, îți dai seama că la scheletul unei case mergea o bună parte dintr-o pădure seculară. Interiorul cu o sală mare la mijloc, cu odăi în dreapta și stânga și tinzi în cruce, prin care se putea comunica cu celelalte părți ale edificiului, îți dă impresia de comoditate și belșug. Înăuntrul odăilor sunt mese la mijloc, cu jețuri sculptate, vopsite sau poleite, iar paturile lipite de perete, cu scânduri de brad, cu stâlpi galbeni de fag, sunt ticsite de saltele și perne, acoperite cu covoare de mătase ori împletite. Sobele sunt din olane lustruite, sprijinite de doi stâlpi și cu un capac de fier la vârf. Nu lipsesc nici florile, podoaba caselor bogate, ca și sărace:

mușcata, busuiocul, siminocul, trandafirul, măghiranul, calomfirul, rosmarinul, vioreaua, laleaua, tămâioara, garoafa, zambila, avrămeasa, ruja și o mulțime altele, care transformau chiar cele mai umile căminuri în mici cuiburi de rai. Reîntorcându-ne spre trecut, cu acest prilej ne pătrundem de atmosfera de pur românism, înprospătându-ne sufletele de simplitate și curățenie, lăsând, bineînțeles, la o parte toate acele părți mărunte în război cu civilizația”.

Evocând pitorescul „cartierului vechi”, reporterul de la „Realitatea Ilustrată” consemna: „Pe străzile podite cu scânduri picioarele se poticnesc ici-acolo, dar ochiul rămâne vrăjit în fața trecutului realizat în locuințele, instituțiile și localurile comerciale de acum o sută de ani. Asistăm, cu acest prilej, și la o minunată punere în scenă, «Cartierul vechi», cu viața lui de odinioară, fiind populat cu oameni în costumele epocii. Sunt închegate și întregi. Într-un balcon, o fată de boier cântă de dor. Are cosițe blonde și rochie albă de mătase, cusută cu aur. Trilurile ei duioase are cine să le asculte, căci pe dată se și adună jos, în stradă, un mănunchi de tineri. Ei răspund cântecului fetei și vocile lor grave ajung până la urechile boierului. Acesta apare în balcon să le tragă o aspră dojană, care se schimbă pe dată într-o invitație la petrecere, când își dă seama de fețele simandicoase care i-au făcut serenade fetei lui. Și, peste puțin timp, alaiul întreg pornește la Hanul lui Manuc, unde se încinge o petrecere de pomină, cu vin din belșug și strașnic taraf de lăutari”.

De mare efect a fost și inițiativa coordonată de N. Săulescu, directorul general al Serviciului Vânătoarei din Ministerul Agriculturii, de a organiza o expoziție de vânătoare, prezentată în patru secțiuni: secția vânatului, secția pescuitului (condusă de dr. George

Vasiliu), secția ornitologică (în grija lui Ion Cătuneanu) și secția de boli ale vânatului (coordonată de profesorul Wilhelm Knechtel și de dr. V. Ureche). Și în acest sector al expoziției reporterul de la „Realitatea Ilustrată” a consemnat frumusețile ce au dispărut după numai o lună: „La secțiunea vânatului putem admira bogăția faunei noastre. Cele două diorame, minunat lucrate, ne transportă în bogăția păsărilor din Delta Dunării și ne fac să admirăm piscurile înalte ale Carpaților, peste care domnesc cu atâta maiestate cerbul, căprioara, ursul. Atenția ne este atrasă de splendidele trofee ale regretatului rege Ferdinand și ale regelui Carol. Tot aici, atențiunea noastră se îndreaptă spre câteva fotografii de pioasă amintire, cu ocazia vizitei regelui Alexandru. Frumusețea trofeelor este demn reprezentată prin cerbi și capre negre, care dețin recorduri mondiale și ale României, ca acelea ale d-lor N. Săulescu, Stoichiță, Romul Popescu etc. Lincșii cu blana lor frumos punctată, vânați în Bucovina, porci mistreți, lupi enormi sunt piese care explică suficient măreția fantastică a țării noastre”.

O curiozitate interesantă a expoziției din Parcul Carol a fost macheta de 100 de m² care prezenta cum va arăta Bucureștiul în anul 2000 (!!!), când „străzile prevăzute în planul de sistematizare vor deveni realitate”, după cum consemna reporterul. Alături erau expuse și alte machete ale unor lucrări în curs de execuție: o machetă a Târgului Moșilor, transformat în târg de mostre, o machetă a trecerii pe sub calea ferată la Mogoșoaia, o machetă a Pieței Academiei, o machetă a bulevardului Brătianu, de la Școala de Război până la Podul Șerban-Vodă. Mai multe pavilioane expuneau realizările și proiectele serviciilor comunale: expoziția retrospectivă a corpului pompierilor, evoluția Poștei bucureștene, istoria Poliției

Capitalei, a serviciului sanitar și de asistență, în timp ce evoluția tehnică a Bucureștiului era înfățișată prin Muzeul Tehnic al Primăriei, organizat de Societatea de Gaz și Electricitate. Alte pavilioane adăposteau Muzeul Teatrului Național sau Expoziția aviației.

Cea mai interesantă era expoziția Serviciului de cadastru, amplasată într-un pavilion din imediata apropiere a intrării, pe partea dreaptă, în care era ilustrată – prin fotografii, diorame și machete – evoluția orașului București de la începuturi până în secolul al XX-lea. O sală prezenta dezvoltarea locuinței de la casa preistorică până la „confortul modern”. „Ai aici – consemna reporterul de la «Realitatea Ilustrată» –, ca într-un film, o bogată serie de imagini a Bucureștilor de ieri și de astăzi. Ne putem da astfel seama de marele salt făcut de Capitala noastră. Pe maidane pline cu scaieți acum un deceniu și care serveau ca depozit de gunoaie, se ridică astăzi edificii mărețe, în interioarele cărora respiră confortul, îmbinat cu cea mai pură eleganță. Cine bănuia acum douăzeci de ani, traversând câmpul Elefterie, ce colț civilizată se va ridica pe paraginile fără zăbrele de locuințe”. Subscriem și noi la concluzia gazetarului: „Luna Bucureștilor, marea înfăptuire a d-lui Alex. Donescu, e una din cele mai rodnice idei, care a avut darul să ne lege mai puternic de Capitală, prin cunoștința trecutului, atragerea atenției asupra prezentului și largă viziune a viitorului”.

În paralel cu lucrările de amenajare a expoziției din Parcul Carol, începute în luna ianuarie 1935, a avut loc și reamenajarea Pieței Mareșal Joffre (azi Piața Libertății), în centrul căreia a fost ridicată Fântâna Zodiacului. Construită, conform inscripțiilor de pe soclu, în 1935, de antrepriza arhitecților August Schmiedigen și Dorin Pavel – după planurile arhitectului Octav

Doicescu și ale inginerului Nicolae Caranfil –, fântâna și-a căpătat numele datorită celor douăsprezece zodii ale căror figuri au fost realizate în mozaic, pe pereții exteriori ai cupei ei din marmură, de către sculptorul Mac Constantinescu. În broșura tipărită cu ocazia primei ediții a Lunii Bucureștilor, vizitatorii erau informați că „Parcul Carol a fost complet transformat în vederea expoziției din Luna Bucureștilor. Pe rotonda de la intrarea principală se construiește o fântână care va fi o adevărată surpriză chiar pentru bucureștenii care își cunosc orașul”. Fântâna a fost inaugurată de regele Carol al II-lea, care a tăiat panglica, după care a vizitat expoziția din Parcul Carol.

Momentul inaugurării oficiale a Lunii Bucureștilor a cuprins și dezvelirea unei plăci, aflată în Pavilionul Cadastrului, al cărui conținut dorea să eternizeze momentul, dar, din păcate, nu s-a păstrat decât într-o fotografie realizată de A.Gh. Ebner: „Astăzi nouă mai MCMXXXV, în al cincilea an al domniei noastre, noi Carol al Doilea, Rege, descoperind astăzi piatră, însemnăm spre aducere aminte că am deschis cea dintâi laolaltă arătare de creștere, muncă și viață a Cetății Tronului, pornind totodată sărbătorile de nouă datină a Lunii Bucureștilor, fiind primar Alexandru Donescu”. Răspunzând cuvântului de deschidere rostit de primarul Donescu, Carol al II-lea și-a exprimat speranța că Luna Bucureștilor va fi „o sărbătoare de bucurie, o sărbătoare de înfrățire românească”.

Și, într-adevăr, a fost o lună de sărbătoare pentru bucureșteni și pentru toți cei veniți din țară să viziteze expoziția urbanistică din Parcul Carol. Manifestările culturale și sportive au fost extrem de variate și au stârnit interesul zecilor de mii de vizitatori: festivitățile „Zilei Cărții”, desfășurate în Sala Dalles, în prezența

regelui Carol al II-lea; defilarea armatei pe Câmpul Cotrocenilor, în ziua de 10 mai; serbările Tinerimii Române și defilarea elevilor pe Calea Victoriei, prin fața Palatului Regal; inaugurarea Grădinii Botanice ca parc public, în ziua de 26 mai 1935; ziua breslelor și defilarea pe Calea Victoriei a carelor alegorice ale acestora; serbările publice oficiale din ziua de 8 iunie, cu defilarea pe Calea Victoriei, prin fața Palatului Regal; expoziția de pictură de la Sala Comedia și cea de fotografie, dedicată lui Carol Popp de Szathmári, de la Sala Mozart.

S-au adăugat și manifestări sportive, cu mare succes la public: prima cursă de automobile viteză, în circuit închis, pe Șoseaua Jianu (azi bulevardul Aviatorilor), la care a asistat însuși suveranul. Spectaculos a fost și mitingul aviatic de la Băneasa, cu participare internațională, a cărui tradiție a fost păstrată și în anii următori. Tot atunci, în mai 1935, a avut loc dezvelirea monumentului lui Spiru Haret (1851-1912), omul de știință și ministrul Instrucțiunii (1897-1899, 1901-1904) care a organizat învățământul românesc modern. Apreciind contribuția sa, municipalitatea l-a omagiat prin ridicarea, în fața Universității din București, a unei statui din marmură de Carrara, operă a sculptorului Ion Jalea, care completa fericit ansamblul ce includea deja monumentele lui Gheorghe Lazăr și Ion Heliade Rădulescu.

Încă de la prima ediție, Luna Bucureștilor a început să fie imitată și în alte orașe ale țării, fapt care a stârnit condeiul unui jurnalist malițios al „Gazetei Municipale”: „Inițiativa primarului Capitalei cu «Luna Bucureștilor» și-a găsit ecou în toate orașele mari ale țării. Vom avea în curând o «lună» a Brăilei, una a Galaților, o «lună» a Iașilor și una a Craiovei. Desigur, ne așteptăm și la o «lună» a Găieștilor, una a Mizilului și așa mai departe.

Nu se poate ca în țara românească să nu se facă și nițel exces. Dar câte o «lună» a municipiilor mari e bine venită. Mai ales a orașelor cu tradiție, unde se pot aranja lucruri demne de interesul general... Craiova și Iașii, Galații ca și Brăila, Clujul, Cernăuții, sunt atâtea orașe ce au o viață de câteva sute de ani și pe care nu sunt mulți care se pot mândri că le cunosc”.

La ediția a II-a, din luna mai 1936, primarul Donescu va prefața *Albumul Lunei Bucureștilor* cu o mărturie de credință: „«Luna Bucureștilor» nu va fi, în fiecare an, numai prilej pentru edilitate de a accelera ritmul activității urbanistice. Schimbându-se mereu aspectul Bucureștilor, viața economică însăși se va însufleți neconținut. Prin afluența de vizitatori ce va umple Capitala noastră în acest timp, «Luna Bucureștilor» va fi o adevărată binefacere pentru comerțul și industria bucureșteană. Iar faptul că anul acesta [1936] va avea un caracter internațional, întrucât Mica Înțelegere participă la manifestările noastre, va provoca, din an în an mai mult, o mișcare în toate domeniile vieții românești”. Aici primarul a sesizat un aspect esențial al Lunii Bucureștilor, remarcat și de alți contemporani. La ceas de bilanț, în 1940, „Gazeta Municipală” scria că „s-au făcut calcule din care reiese că venirea vizitatorilor din toate colțurile țării are ca efect înviorarea comerțului și industriei bucureștene”. Cu doi ani înainte, în 1938, aceeași publicație constata că „activarea comerțului, circulația banilor și deplasările sutelor de mii de călători către Capitală vor înviora mișcarea comercială și vor îmbogăți economia națională. Numeroasele înlesniri vor însemna o epocă de prosperitate economică pentru Capitală, implicit pentru țară”.

Valorificând experiența din 1935, autoritățile municipalității bucureștene, coordonate de bravul